

odori suavissimi, ut patet ex cap. xxx *Exod.*; quod quidem unguentum effusum in caput pontificis, inde defluebat ad barbam, et a barba in oram vestimenti, id est, in illam partem que circumdat collum, que immediate subjecta est barbæ: non enim per oram intelligitur extremitas vestis, sed summitas, ut notavit S. Augustinus, et ut sonant v. x. hebraica et græca, et ut ratio ipsa demonstrat: non enim tantum unguenti effundi solebat in caput, ut usque ad extremas vestes deflueret. Sed illud hoc loco notandum est, unguentum non communicari a capite, nisi partibus unitis: nisi enim barba capiti adhereret, sed abscessa alicubi maneret, sine dubio defluxum unguenti non participaret, et nisi vestis unita esset corpori, sed plicata maneret in area, similiter unguento non perfunderetur; sic igitur, nisi fratres habitarent in unum, et inter se glutino charitatis conjuncti essent, dona cælestia a capite Christo defluentia non descenderent in barbam, id est, in prælatos, neque a barba in vestimenta, id est, in reliquum populum. At igitur: «Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam,» id est, jucunditas fratrum habitantium in unum et inter se conjunctorum, ac debita proportione invicem subjectorum, est sicut unguentum pretiosum et fragrantissimum, quod in capite effusum descendit in barbam. «In barbam Aaron,» id est, non loquor de quocumque unguento, sed de illo quod descendit in barbam Aaronis, tempore consecrationis suæ; quod etiam «descendit in oram,» superiorem videlicet partem «vestimenti ejus.» Deinde comparat utilitatem eorumdem fratrum habitantium in unum rori, qui descendit in montem: neque enim montes ex rore jucunditatem ullam percipiunt, sed utilitatem magnam, quoniam pluvia ad montes vel non descendit, vel non heret, sed ex montibus ad valles continuo descendit: ros autem hæret in montibus, eosque infundit et germinare facit. Nominat autem duos montes, Hermon et Sion, qui quamvis loco conjuncti non essent, cum mons Hermon esset trans Jordanem ad orientem, et mons Sion intra Jordanem ad occidentem, tamen conjuncti erant quoad similitudinem qualitatum, cum uterque sicut verus mons, et unus major et altior, videlicet Hermon, alius minor et humilior, id est Sion. Ex quo voluit nos Spiritus Sanctus admonere, conjunctiorem fratrum habitantium in unum debere esse cordium magis quam corporum; nam de primis fratribus habitantibus in unum scriptum est: «Erat autem multitudinis credentium cor unum et anima una,» *Act. iv.* Dicit igitur: «Sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion,» id est, bonum utilitatis habitantium

in unum, est «sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion,» sive, ut est in hebræo, in monte Sion. Quomodo autem ros montis Hermon, qui longe distat a Sion, descendat in montem Sion, variis modis exponunt Interpretes. Mihi videtur Prophetam considerasse montem Hermon esse altissimum et amplissimum, atque in eo magnam esse roris abundantiam; montes autem Sion esse multo humiliores et aridiores, et ideo more poetico dixisse, ex monte Hermon descendere rorem in montes Sion, quasi communicet mons Hermon rorem, quo abundat, cum montibus Sion qui eo carent: non quod idem omnino ros, qui est in monte Hermon, descendat in montes Sion, sed quod similis ros descendens in montes Sion videatur quodam modo ex monte Hermon descendere. Et apissime convenit hæc similitudo in conventum fratrum habitantium in unum: sunt enim fratres concordæ quasi tot montes, sive colles Sion, in quos descendit ros cælestis a Christo, qui est quasi Hermon altissimus et rore cælesti plenissimus; unde dixit Joannes: «Et de plenitudine ejus omnes accepimus,» *Joan. i.* Non communicat autem Christus nobiscum eam ipsam gratiam et gloriam numero, quam in se habet, sed aliam similem et minorem.

4. QUONIAM ILLIC MANDAVIT DOMINUS BENEEDICTIONEM, ET VITAM USQUE IN SÆCULUM.

Reddit rationem cur tantis bonis abundet conventus fratrum concorditer pacificeque viventium: «Quoniam, inquit, illic mandavit Dominus benedictionem,» id est, illic misit Dominus benedictionem suam, quæ est fons omnium bonorum; Domino enim «benedicere» benefacere est: quoniam igitur Deo gratissima est concordia et charitas fraterna, ideo replet eam copia bonorum omnium, idque non ad breve tempus, sed in æternum; nam ideo cum benedictione misit ad eos «vitam usque in sæculum.» Quæ omnia hic in terris habentur in spe, sed in patria habentur in re. Recte igitur initio diximus hunc Psalmum ab illis proprie cantari, qui ex peregrinatione perveniunt ad patriam. Ibi enim perfecta est concordia, ibi unguentum perfecte charitatis continuo defluit a capite Christo in omnia membra, et ros luminis et vite a monte Hermon in omnes colles Sion; dicitur enim *Hermon* lumen elevatum; et *Sion*, specula: proinde recte ab altissimo lumine descendit participatio ejus in eos qui digni sunt speculari Deum facie ad faciem; ibi est benedictio Domini, id est, affluentia omnium aliorum bonorum; ibi denique est vera vita «usque in sæculum,» quæ nunquam deficiet.

V. V. — 1. *Canticum graduum.*

Ecce nunc benedicite Dominum, omnes servi Domini;

Qui statis in domo Domini, in atrii domus Dei nostri.

2. In noctibus extollite manus vestras in sancta, et benedicite Deum.

3. Benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit cælum et terram.

Argumentum. — Peregrinatores, ait Hengstenberg, urbem Hierosolymitanam vespere ingressi. Levitas excubias agentes ut Deum celebrent hortantur, qui respondent formula benedictionis vers. 3. Maurero et aliis videtur canticum fuisse Levitarum, quorum erat, nocturnas excubias in templo agere. Versiculus 3 alterius chori responsio erit, vel non, prout jussivum vel indicat, futurum habebitur. Pauca addit Alexandrinus ex Psalmo sequenti.

1. *Canticum ascensionum.*

En, benedicite Jovam, omnes servi Jovæ, qui statis in domo Jovæ noctibus.

2. Tollite manus vestras ad sanctum, et benedicite Jovam.

3. Benedicat te Jova ex Sione, qui fecit cælum et terram.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS CXXXIII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Canticum Graduum.

Hic est Psalmus postremus Gradualium, qui eos qui jam feliciter ascenderunt, hortatur ut vacent perpetuis laudibus: quod est officium habitantium in domo Domini, juxta illud *Psalm. lxxviii*: «Beati qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.» Pertinet tamen suo modo hic Psalmus ad eos qui, post adificationem templi, in illo habitabant; et ad eos qui, dum peregrinantur in terra, corde habitare nituntur in caelo, et cum Apostolo dicere possunt: «Conversatio nostra in caelis est,» *Philipp. iii.*

EXPLICATIO PSALMI.

1. ECCE NUNC BENEDECITE DOMINUM, OMNES SERVI DOMINI.

Ecce, inquit, nunc liberati a tentationibus et persecutionibus, tempus est ut toti intenti sitis laudibus Domini; proinde «benedicite Dominum,» vos «omnes servi Domini,» qui non habetis aliud in quo illi jam sæviatis, nisi in persolvendo tributo perpetuæ laudis et gratiarum actionis.

V. S. H. — *Canticum graduum.*

Ecce benedicite Domino, omnes servi Domini: qui statis in domo Domini in noctibus.

Levate manus vestras ad sanctum [*h. sancte*], et benedicite Dominum.

Benedicat tibi Dominus ex Sion, factor cæli et terræ.

2. QUI STATIS IN DOMO DOMINI, IN ATRIIS DOMUS DEI NOSTRI.

«Vos, inquam, qui statis in domo Domini,» id est, qui permanentem habetis domum, et non amplius tanquam peregrini in tentoriis habitatis; et præterea statis, id est, securi consistitis, non timentes casum, quomodo ille, «qui in veritate non stetit,» *Joan. viii.* Nec solum domum, sed etiam atria possidetis, ita ut et interiorem do-

mur ubi Deus videtur, et exteriorem, ubi videtur creatura, quæ sunt veluti atria, felicissimi habeant.

3. IN NOCTIBUS EXTOLLITE MANUS VESTRAS IN SANCTA, ET BENEDICITE DOMINUM.

Tempus maxime opportunum orandi et laudandi Deum nox est, quando quies ubique esse solet. Itaque David *Psalm. cxviii*, « media nocte surgebat ad confitendum Domino; » et *Isaias cap. xxvi* dicit: « Anima mea desideravit te in nocte; » et *Jeremias Thren. ii* hortatur: « Consurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum. » Et ipse Dominus noster, *Luc. v*, pernoctabat « in oratione Dei; » et *Apostolus cum Sila, Act. xvi*, in ipso carcere « media nocte orantes laudabant Dominum. » Recte igitur admonet Propheta servos Dei, ut nocturno potissimum tempore extollentes manus in Sancta Sanctorum, ubi erant propitiatorum et arca Dei, benedicant Dominum. Moraliter autem significat hic versiculus servos Dei debere benedicere Deum, non solum in die prosperitatis, sed etiam in nocte adversitatis. Sed in sensu præcipue intento, significatur hoc loco, in celestis patriæ, sicut semper esse dies, si de luce et tenetibus agatur, ita semper esse noctem, si agatur de labore et quiete. Intranstibus enim in illam requiem « dicit spiritus, ut requiescant a laboribus suis, quia opera eorum sequuntur illos; » et illa est nox de qua dicitur in *Psalm. cxxxviii*: « Et nox illuminatio mea in deliciis meis; » et de qua dicit Dominus *Joan. v*: « Venit nox, in qua nemo

potest operari, » et promde solis Dei laudibus vacare oportet. In his igitur quietissimis, sed lucidissimis noctibus, « extollite manus vestras, » beati servi Dei; et ad sanctuarium verum, ubi Deus ipse residet, conversi, « benedicite Dominum. »

4. BENEDICAT TE DOMINUS EX SION, QUI FECIT CÆLUM ET TERRAM.

Hortatus est Propheta sanctos Dei servos, ut assidue Dominum benedicant; nunc vicissim ipse benedictionem illis a Domino precatur, sed ultimum numero singulari, quia videbat eos ita esse glutino veræ charitatis unitos, ut essent unum in Domino. Illi igitur uniti servorum Dei dicit: « Benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit cælum et terram. » Quod ad verba attinet, in hebræo codice desunt illa verba, in *atris domus Dei nostri*; sed verisimile est, in codicibus correctioribus, quos habuerunt Septuaginta Interpretes, illa verba non defuisse, præsertim cum in *Psalm. cxxxix* idem versiculus repetatur, et in eo verba illa legantur etiam in codicibus hebræicis. Illud vero, in *noctibus*, hebræus codex conjungit cum superioribus, hoc modo: *Qui stas in domo Domini in noctibus*; et postea incipit alium versiculum ab aliis verbis: *Extollite manus vestras*, etc. Sed inter punctio Rabinorum modernorum, qualis nunc est in codicibus hebræicis, non debet præjudicare auctoritati gravissima Septuaginta Interpretum, qui illud, in *noctibus*, principium esse versiculi, et cum sequentibus verbis conjungi debere censuerunt.

PSALMUS CXXXV

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 4. Alleluia.

Laudate nomen Domini, laudate, servi, Dominum:

2. Qui stas in domo Domini, in atris domus Dei nostri.

3. Laudate Dominum, quia bonus Dominus: psallite nomini ejus, quoniam suave.

4. Quoniam Jacob elegit sibi Dominus, Israel in possessionem sibi.

5. Quia ego cognovi quod magnus est Dominus, et Deus noster præ omnibus diis.

6. Omnia quæcumque voluit, Dominus fecit in cælo, in terra: in mari, et in omnibus abyssis.

7. Educens nubes ab extremo terræ; fulgura in pluviam fecit.

Qui producit ventos de thesauris suis.

V. s. h. — Alleluia.

Laudate nomen Domini, laudate, servi, Dominum.

Qui stas in domo Domini, in atris domus Dei nostri.

Laudate Dominum, quoniam bonus Dominus: cantate [h. psallite] nomini ejus, quoniam decens.

Quia Jacob elegit sibi Dominus: Israel in peculium suum.

Quia ego scio quod magnus Dominus, et Dominus [h. dominator] noster præ omnibus diis.

Omnia quæ [al. quæcumque] voluit Dominus, fecit in cælo, et in terra: in [al. et in] mari et in cunctis abyssis.

Levens nubes de summitatibus terræ, fulgura in pluviam fecit: educens ventos [h. ventum] de thesauris suis.

8. Qui percussit primogenita Ægypti ab homine usque ad pecus.

9. Et misit signa et prodigia in medio tui, Ægypte; in Pharaonem, et in omnes servos ejus.

10. Qui percussit gentes multas, et occidit reges fortes.

11. Sehon regem Amorrhæorum, et Og regem Basan, et omnia regna Chanaan.

12. Et dedit terram eorum hæreditatem: hæreditatem Israël populo suo.

13. Domine, nomen tuum in æternum: Domine, memoriale tuum in generationem et generationem.

14. Quia judicabit Dominus populum suum, et in servis suis deprecabitur.

15. Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum.

16. Os habent, et non loquentur: oculos habent, et non videbunt.

17. Aures habent, et non audient: neque enim est spiritus in ore ipsorum.

18. Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis.

19. Domus Israel, benedicite Domino: domus Aaron, benedicite Domino.

20. Domus Levi, benedicite Domino: qui timetis Dominum, benedicite Domino.

21. Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Jerusalem.

Qui percussit primitiva Ægypti ab homine usque ad pecus [h. quadrupedem].

Misit signa et portenta in medio tui, Ægypte: in Pharaonem, et in cunctos servos ejus.

Qui percussit gentes multas, et occidit reges fortes.

Seon regem Amorrhæorum, et Og regem Basan, et omnia regna Chanaan.

Et dedit terram eorum hæreditatem: hæreditatem Israel populo suo.

Domine, nomen tuum in æternum [h. sæculum]: Domine, memoriale tuum in generatione et generatione.

Quia judicabit Dominus populum suum, et in servis suos [al. servis suis] erit placabilis.

Idola gentium argentum et aurum, opera manuum hominum.

Os habent, et non loquentur: oculos habent, et non videbunt.

Aures habent, et non audient: sed nec est spiritus in ore eorum.

Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis.

Domus Israel, benedicite Domino: domus Aaron, benedicite Domino.

Domus Levi, benedicite Domino: timentes Dominum, benedicite Domino.

Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Jerusalem. Alleluia.

Argumentum. — Recentioris temporis Psalmus, factus in usum sacrum, maximam partem confidit ex locis aliis. Populum exhortatur ad celebranda beneficia, majoribus a Deo exhibita, quibus ostenderit potentiam suam, et se verum ac unicum Deum esse, hacque occasione intus ex antithesi exigit et insectatur idola gentium exterarum et cultum horum, atque superstitionem illorum universam, quorum nugata nomina et nihil sint, et nihil possint simile. Exordium vers. 1-4; strophæ tres, 5-7, 8-14, 15-18; conclusio, 19-21.

1. Laudate Jovam.

Laudate nomen Jovæ, laudate, servi Jovæ,

2. Qui stas in domo Jovæ (sacerdotes et Levitæ), in atris domus Dei nostri (totus populus).

3. Laudate Jovam, nam benignus est Jovæ; canite nomini ejus, nam suave (vel *suavis*) est.

4. Nam Jacobum elegit sibi Jovæ, Israelem in peculium suum.

5. Nam scio ego, magnum esse Jovam, et Dominum nostrum majorem (vel *magis*) quam omnes dii.

6. Quæcumque voluit Jovæ, fecit, in cælo et in terra, in maribus et omnibus abyssis.

7. Qui ascendere facit nubes ab extrema terra (horizonte), fulgura ad pluviam (cum pluvia, vel eam afferentia) facit, educit ventum e thesauris (promptuariis) suis.
8. Qui percussit primogenitos Ægypti, ab homine usque ad bestiam.
9. Misit signa et prodigia in medium tuum, Ægypte, in Pharaonem et in omnes servos (ministros) ejus.
10. Qui percussit gentes multos, et interfecit reges potentes (Maurer, *numerosos*):
11. *Cædem, inquam, fecit* Sichoni regi Amoritarum, et Ogo, regi Basanitidis, et omnibus regnis Cananæ.
12. Et dedit terram eorum possessionem (possidendam), possessionem Israeli, populo suo.
13. Jova, nomen tuum *manet* in sempiternum; Jova, memoria tui per omnes ætates.
14. Nam judicat Jova populum suum, et servorum suorum miseretur.
15. Simulacra gentium argentum et aurum *sunt*, opus manuum hominis.
16. Os iis *est*, et non loquuntur; oculi iis, nec vident;
17. Aures iis, neque auscultant, nec est spiritus in ore ipsorum.
18. Similes illis *sunt* qui faciunt ea, quicumque confidunt in eis.
19. Domus Israelis, benedicite Jovam; domus Aaronis (sacerdotes), benedicite Jovam;
20. Domus Levi, benedicite Jovam; cultores Jovæ, benedicite Jovam.
21. Benedictus sit Jova ex Sione, qui habitat Hierosolimam. Laudate Jovam.

NOTE.

Vers. 11. « Fallantur qui hic accusativi signum habent. Quod superiore versu cum accusativo positum est, id hoc loco, mutata structura cum est constructum. Hoc ipsum verbum ter præter hunc locum sic constructum reperitur, Ps. CXXVI, 4, 2; Job. v, 20; II Sam. III, 30. » Maurer.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS CXXXIV.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Alleluia.

Duo Psalmi sequentes ejusdem sunt argumenti; hortantur enim fideles ad laudes Dei, quo¹ argumentum in titulo demonstrant; et recte subjunguntur Psalmis Gradualibus, quoniam optime convenient iis, qui ex captivitate in patriam redierunt, quique jam gradus perfectionis, Deo juvante, vel ascenderunt, vel in ascensione non modicum profecerunt.

EXPLICATIO PSALMI.

1. LAUDATE NOMEN DOMINI, LAUDATE, SERVI, MINUM.

2. QUI STATIS IN DOMO DOMINI, IN ATRIIS DOMUS EI NOSTRAL.

Domini, » qui stalis, inquam, « in atriis domus Dei nostri. »

3. LAUDATE DOMINUM, QUIA BONUS DOMINUS; PSALLITE NOMINI EJUS, QUONIAM SUAVE.

4. QUONIAM JACOB ELEGIT SIBI DOMINUS ISRAEL IN POSSESSIONEM SIBI.

Hi duo versiculi habentur etiam initio Psalmi superioris; sed ideo repetuntur, ut continuetur laudatio; quæ ibi fuerat inchoata. Alloquitur igitur Propheta servos Domini, eosque hortatur ut laudent « nomen Domini » et ipsum « Dominum: » hic enim est sensus, ut colligitur ex principio Psalmi CXXI: « Laudate, pueri, » id est servi, « Dominum, laudate nomen Domini. » Qui sint autem servi, quibus indicitur laudatio, explicat, dicens: « Qui stalis in domo Domini, in atriis domus Dei nostri, » id est, qui non estis exules, non in via positi, non peregrini, quibus oratio magis quam laudatio necessaria sit; sed jam pervenistis, jam « stalis in domo Domini, » de qua dicitur in alio Psalmo: « Beati qui habitant in domo tua, Domine! in sæcula sæculorum laudabunt te. » Itaque videtur hic Psalmus præcipue convenire iis, qui ad celestem patriam pervenerunt, et domum Domini non manufactam, sed æternam in cælo introierunt. Convenit tamen illis etiam, qui spe ac desiderio in ea domo degere incipiunt, et cum Apostolo dicere possunt: « Nostra autem conversatio in cælis est; » convenit denique speciali quadam ratione sacerdotibus, quorum officium est stare in domibus Deo sacris, et ipsi Deo immediate et proprie ministrare. Sunt quidem omnes fideles servi Domini, sed illi præter cæteros, qui toti sunt Domini obsequio addicti et mancipati. Ex hebræo legunt aliqui: *Laudate, servi Domini*, quia vox *servi*, secundum regulas grammaticæ, regit genitivum. Sed hoc non est perpetuum, et legendum esse: *Laudate, servi, Dominum*, perspicuum est ex versione non solum Septuaginta, sed etiam S. Hieronymi. Sunt etiam qui *stare in domo* tribuunt sacerdotibus, *stare in atriis* tribuunt laicis. Sed probabilius est pro eodem accipi hoc loco *domum Domini, et atria domus Domini*, nam ut plurimum secunda pars versiculi repetit et explicat priorem; unde sensus est: « Qui stalis in domo

Hortatus est Propheta populum Dei ad laudandum Dominum; nunc adducit tres rationes, quibus persuadeat ita esse faciendum: primam, quoniam Deus dignissimus est omni laude; secundam, quia id nobis hominum et jucundum erit; tertiam, quia tenemus, cum nos præter cæteras gentes Deus maximis beneficiis affecerit. « Laudate, inquit, Dominum, quoniam bonus est Dominus; » bonum enim laude, malum vituperatione dignum est. Deus autem ita bonus est, ut solus sit absolute bonus, et omni ex parte bonus et non aliunde, sed ex se ipso sit bonus, et nihil sit bonum, nisi participatione et dono ejus; denique cætera sint bona in certa specie, et cum addito, ut bonus homo, bona domus, bona vestis; Deus autem sit ipsa bonitas, omnem omnino boni rationem continens. « Psallite nomini ejus, quoniam suave; » hæc est secunda ratio, quasi dicat: « Psallite nomini ejus, » quoniam istud, *psallere* et *laudare*, non erit vobis opus molestum et laboriosum, sed dulce, jucundum, suave. Vox hebraica significat *dulce et dulcis*; et ideo referri potest tum ad *Dominum*, tum ad *nomen*, tum ad *psallere*; et sensus esse potest, *psallite nomini ejus, quoniam suavis* est Dominus; item, *quoniam suave* est nomen Domini; denique, *quoniam suave* est psallere nomini Domini. Sed vox græca et latina, quæ sunt generis neutri, non possunt referri ad *Dominum*, sed, vel ad *nomen*, vel ad *psallere*; et hæc postrema acceptio videtur esse magis propria. Cæterum in sententia nulla dissensio est. Ideo enim laudare Deum suave est, quia Deus suavis est: quomodo dulces cibos comedere dulce est, quoniam ipsi cibi dulces sunt. Et quidem beatis in cælo psallere Deo suavissimum est, et ideo ne ad momentum quidem cessant a laudibus.

quoniam dulcedinem Dei in ipso fonte suavitatis sine intermissione degustant; nobis autem nunc dulce est canere Deo, nunc laboriosum, quoniam non semper gustamus quam suavis sit Dominus; sed tunc solum, cum ex gratia Dei, et præcedente meditatione assumimus ad cognitionem, et accendimur ad amorem. « Quoniam Jacob elegit sibi Dominus, » elegit, inquam, « Israel in possessionem sibi; » hæc est tertia ratio, que ducitur a debito et jure obligationis: cum enim Deus singulari dono gratis sue filios Jacob in populum peculiarem sibi delegerit, certe justum est, ut is populus præter omnes alias gentes Deum laudet. Ille sunt aliqua notanda. *Primo*, Deum conditorem universitatis, omnium gentium providentiam gerere, et omnibus dedisse lumen rationis, et legem naturalem scriptam in cordibus, et angelos custodes tum singulorum hominum, tum etiam provinciarum et regnorum; sed præter hæc omnia, que communia sunt populo Israelitico cum aliis populis, suscepisse Abrahamum et posteros ejus per Isaac et Jacob descendentes in proprium populum, qui esset quasi ejus hereditas et portio, et possessio, eisque dedisse legem scriptam in tabulis, et ceremonias, quibus coli volebat, et Prophetas, quasi internum, a quibus de notitia Dei erudirentur. *Secundo*, hoc fuisse admirabile beneficium Dei: elegit enim Deus populum illum in possessionem sibi, ut eis beneficeret, eosque diligenter excoleret, quasi vineam dilectam; addo fuisse hoc beneficium gratis omnino illi populo collatum: non enim elegit Deus populum illum ob eorum merita, sed quia sibi ita placuit: quod perspicuum est ex prædestinatione æterna, cujus meminit Malachias cap. i, et Apostolus ad Rom. ix. Nam antequam nati essent Jacob et Esau, et cum nihil boni, vel mali egissent, dictum est: « Major serviet minori, quoniam Jacob dilexi, Esau odio habui. » *Tertio*, hoc idem, et etiam majus beneficium collatum esse populo christiano, ex gentibus congregato: nam, ut Apostolus docet Rom. xi, Gentiles erant quasi oleastri respectu Judæorum, qui erant naturales rami olive; sed cum fracti essent multi rami naturales ob inædultitatem, Deus assumpsit oleastros, et inseruit in bonam olivam, id est, super fundamentum Apostolorum et Prophetarum superedificavit gentes, vocans eos per fidem ad populum suum, et faciens cives sanctorum et domesticos Dei. Nobis igitur convenit, et ex debito obligationis tenemur, laudare Deum; sed propriissime Jacob, sive Israel, electus in possessionem, est celestis Jerusalem, cunctis videlicet beatorum, cui dicitur: « Lauda, Jerusalem, Dominum; lauda Deum tuum, Sion.

5. QUIA EGO COGNITUM. QUOD MAGNUS EST DOMINUS, ET DEUS NOSTER PRÆ OMNIBUS DIIS.

6. OMNIA QUÆCUMQUE VOLUIT, DOMINUS FECIT IN CÆLO, IN TERRA, IN MARI, ET IN OMNIBUS ABYSSIS.

Respondet Propheta objectioni quæ fieri poterat, cur ipse tanto ardore invitaret populum Dei ad laudes Domini: « Quia, inquit, ego cognovi quod magnus est Dominus; » et non solum magnus super omnes homines, sed etiam super omnes deos; et ideo silere non possum, ideo clamo, ideo canto et psallo, et ad canendum et psallendum omnes invito. Deinde probat utrumque, nimirum Deum esse magnum Dominum, et esse majorem omnibus diis; ac primum, quod sit magnus Dominus, probat ab omnipotentia, quia « omnia quæcumque voluit, fecit » in universa creatura, « in cælo, in terra, in mari, et in omnibus abyssis; » ubi per *mare* intelligit mare Oceanum; per *abyssos* intelligit maria Mediterranea, quasi diceret: In mari magno, et in aliis aquarum profunditatibus, ita Chrysostomus; sed possunt etiam per *abyssos* intelligi loca subterranea inferorum, ubi est gehenna, de quibus legitur in Evangelio, rogatum fuisse Dominum a demonibus, ne eos mitteret in abyssum. Sic enim comprehenduntur omnia loca, summum cælum, imi inferi, media terra et mare. Sed placet breviter conferre nostram infirmitatem cum Dei potentia. Ille fecit omnia quæ voluit: nihil enim impossibile est illi; nos autem multa volumus facere, et non possumus. Item Deus fecit, quia voluit, id est, libera voluntate fecit, non aliqua necessitate, quia nulla re indiget: nos maxima ex parte operamur, quia indigemus, et nisi cogere necessitas, citamur. Denique Deus in omnibus rebus fecit quæcumque voluit, quia Dominus est rerum omnium: nos ne in nobis quidem facere possumus omnia quæ volumus, quanto minus in aliis rebus? Equum igitur est, ut non nos ipsi, sed Deum nostrum assidue laudemus.

7. EDUCENS NUBES AB EXTREMO TERRE, FULGURA IN FLUVIAM FECIT.

Ponit exempla aliquot eorum quæ Deus facit quando vult, in aere, in terra et in aquis. Facit quidem Deus mirabilia in angelis et cælis superioribus, rursus in abyssis subterraneis. Sed quia incognita nobis sunt, ponit exemplum eorum quæ facit in cælo aereo, in terra, et in aquis, quæ a nobis videntur, quamvis causas ignoremus. Primum igitur ponit exemplum in nubibus, quæ oriuntur ex terra, sed formantur in cælo aereo, et converse in aquas revertuntur ad terram. « Educens, inquit, nubes ab extremo terre, » id est, qui educit nubes ab extrema parte terre. Accommodat se Spiritus Sanctus in Scripturis sensibus nostris: nos autem videmus ordinarie nubes ascendere, vel ab oriente, vel ab occidente, vel a meridie, vel a septentrione, quæ sunt quatuor extrema terre, sed varia pro varietate regionum; et quamvis ista assiduitate vilerint, tamen omnino mirabile est unde tanta copia vaporum repente existat, ut totum cælum in puncto fere temporis nubibus quasi velo cooperat; nisi ideo

mirabile esse desinat, quia ab Omnipotente fit. Sed mirabilis est, quod sequitur: « Fulgura in pluviam fecit, » ubi in *pluviam* positum est pro *in pluvia*, quomodo II Cor. xii dicit Apostolus: « Nocte et die in profundum maris fui, » pro, *in profundo maris fui*. Sensus autem est: Deus in pluvia fecit fulgura, id est, inter pluviam miscuit fulgura, que res est omnino mirabilis; nam fulgura sunt ardentia, arentia, cutissima; et pluvia est res humida, frigida, moëis; et tamen nec fulgura absumunt aquam, nec pluvia extinguit fulgura. Ita exponunt antiquissimi Patres, Hilarius et Chrysostomus, et confirmari potest eorum expositio ex cap. ix *Exod.*: « Grando et ignis mixta pariter ferebantur, » ad quem locum videtur alluisse Propheta David; omitto alias expositiones recentiorum, que minus probabiles sunt.

8. QUI PRODUCIT VENTOS DE THESAUROS SUIS, QUI PERCUSSIT PRIMOGENITA ÆGYPTI AB HOMINE USQUE AD PECUS.

9. ET MISIT SIGNA ET PRODIGIA IN MEDIO TUI, ÆGYPTE, IN PHARAONEM ET IN OMNES SERVOS EUS.

Tertium exemplum magnitudinis Dei sumitur a generatione ventorum; venti enim notissimi sunt, et quotidie sentiuntur a nobis; tamen nihil est obscurius generatione ipsorum; unde et Dominus *Joan. iii*, ait: « Spiritus ubi vult spirat, et vocem ejus audis, et nescis unde veniat, aut quo vadat, » id est, audis strepitum venti, « et nescis unde veniat, aut quo vadat, » id est, quomodo oriatur et quomodo desinat, præsertim quando repente ventus existit, et paulo post repente cessat. Illud autem, « de thesauris suis, » metaphorice est: non enim venti inclusi manent in speluncis, aut abditis locis, ut fabulantur poete; sed ita repente producentur a Deo, quasi educerentur de thesauris, id est, de locis absconditis. Vere autem educuntur de thesauris Dei, id est, de potentia Dei secretissima et diffusissima, que nunquam exhauriri potest. Cum hoc tertio exemplo conjungit Propheta quartum de occisione omnium primogenitorum Ægypti tam hominum quam jumentorum, que habetur *Exod. xii*. Conjungit autem hæc occisionem cum productione ventorum, quia, quemadmodum venti spiritus quidam sunt corporales, qui non videntur ob nimiam subtilitatem, et tamen maximas edunt strages arborum in campis, domorum in civitatibus, et navium in mari: sic spiritus angelici, invisibiles oculis hominum, incredibili celeritate ad nutum Domini interfecerunt omnia primogenita Ægypti, tum hominum, tum jumentorum: neque enim occisio illa poterat tribui pesti, aut morbo naturali, cum eadem nocte perierint omnia et sola primogenita Ægyptiorum, tum hominum, tum pecorum; et apud Hebræos, qui in Ægypto debebant, nullus omnino homo, aut

bestia perierit. Adjungit denique in summa cœna signa et prodigia, quæ fecit Deus per Moysen in Ægypto, quæ legi possunt in *Exod. cap. vii-xii*.

10. QUI PERCUSSIT GENTES MULTAS, ET OCCIDIT REGES FORTE.

11. SEHON REGEM AMORRÆORUM, ET OG REGEM BASAN, ET OMNIA REGNA CHANAAN.

12. ET DEDIT TERRAM EORUM HÆREDITATEM, HÆREDITATEM ISRAEL POPULO SUO.

Post mirabilia Dei edita in Ægypto adversus Pharaonem, addit mirabilia edita in itinere adversus duos potentissimos reges, Sehon et Og, quos populus Dei debellavit magis extraordinario auxilio Dei, quam armis, vide lib. *Num. cap. xxxi*. Et denique addit mirabilia quæ fecit Deus in ipsa terra promissionis adversus triginta et unum reges, qui regnabant in illis provinciis. Ubi multa miracula acciderunt, ac præter alia, ut muri Jericho ad sonitum tubarum sacerdotum corruerint, et sol et luna steterint ad imperium Josue; vide lib. *Josue cap. ix, x et xii*. Ipse igitur Deus dedit totam illam terram possidendam, et quasi propriam hereditatem, populo suo Israelitico: quomodo etiam regnum cælorum per terram promissionis significatum, vult quidem Deus a fidelibus suis bellando et laborando capi; sed quia nisi ipse preveniret, et comitaretur, et subsequeretur gratia sua labores nostros, nihil omnino facere possemus, ideo ipse est, qui nos salvat, ex captivitate liberat, et nobis hereditatem æternam donat.

13. DOMINE, NOMEN TUUM IN ÆTERNUM; DOMINE, MEMORIALE TUUM IN GENERATIONE ET GENERATIONEM.

14. QUIA JUDICABIT DOMINUS POPULUM SUUM, ET IN SERVIS SUIS DEPRECABITUR.

Concludit Propheta priorem partem sue probationis, quæ demonstrare instituerat magnitudinem Dei; ea enim satis aperte demonstrata, dicit: « Domine, nomen tuum in æternum, » id est, propter hæc tanta mirabilia, « nomen tuum, » memoria tua, fama tua in æternum vigabit; et idipsum more suo repetens: « Domine, inquit, memoriale tuum, » id est, recordatio nominis tui, « in generationem et generationem » permanebit. « Quia judicabit Dominus populum suum, » id est, sempre manebit celebris memoria Dei, quoniam Deus semper, ut hactenus fecit, « judicabit populum suum, » id est, justo judicio vindicabit de persequentibus eum, puniens iniquos hostes ejus. « Et in servis suis deprecabitur, » id est, erga servos suos exorabilis erit: accipiendum enim est passive illud « deprecabitur, » pro « exorabitur. » In cantico Mosis, *Deuter. xxxii*, eadem sententia sic vertitur a Latino Interprete:

* Judicabit Dominus populum suum, et in servis suis miseretur. »

15. SIMULACRA GENTIUM ARGENTUM ET AURUM, OPERA MANUM Hominum.

16. OS HABENT, ET NON LOQUUNTUR; Oculos HABENT, ET NON VIDEUNT.

17. AURES HABENT, ET NON AUDIUNT: NEQUE ENIM EST SPIRITUS IN ORE IPSORUM.

Probat his versiculis David, Deum nostrum magnum esse præ omnibus diis, quod erat alterum, quod affirmaverat in quinto versiculo. Quamvis enim non magnum sit Deo, majorem esse diis aureis et argenteis, ut S. Hilarius admonuit, cum longe major sit regibus, demonibus et angelis, tamen voluit Propheta conferre Deum cum simulacris, ut clarius ostenderet infirmitatem eorum gentilium; tum etiam quoniam licet dii gentium essent dæmonia, ut dicitur in *Psalm.* xcv, tamen multi gentilium hoc non sciebant, sed arbitrabantur ipsa simulacra esse deos, ut perspicuum est l. *Reg.* de statua Dagon; denique, quia ex his argumentis colligitur etiam infirmitas ipsorum dæmonum, qui simulacris suis non poterunt dare sensum et vitam, quomodo Deus verus simulacro suo, quod est homo, dedit spiritum vite, sensum et motum, et, quod est excellentius, dedit rationem et arbitrii libertatem. Recte igitur David probat Deum esse magnum præ omnibus diis, quia simulacra gentium, sive ipsa, sive inhabitatores eorum habeantur pro diis, « oculos habent, et non vident; aures habent, et non audiunt; » manus et pedes habent, et nec movere, nec moveri possunt, quia non est spiritus vite in facie ipsorum; ubi alludit Propheta ad id quod dicitur *Gen.* ii de simulacro veri Dei: « Inspiravit in faciem ejus spiraculum vite. » Cætera, que ad hos versiculos pertinent, vide in explicatione *Psalm.* cxiii.

18. SIMILES ILLIS FIANT, QUI FACIUNT EA, ET OMNES QUI CONFIDUNT IN EIS.

19. DOMUS ISRAEL, BENEDICITE DOMINO; DOMUS AARON, BENEDICITE DOMINO.

20. DOMUS LEVI, BENEDICITE DOMINO; QUI TIMETIS DOMINUM, BENEDICITE DOMINO.

Facta collatione Dei veri cum diis falsis, con-

PSALMUS CXXXVI

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 4. *Allecta.*

Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in æternum misericordia ejus.

fert cultores falsorum deorum cum Dei veri cultoribus, et illis prædicit per modum imprecationis similitudinem deorum suorum, videlicet illos fore mutos, cæcos et surdos, quoad vera bona intelligenda, et querenda, et laudanda: cultores autem Dei invitat ad benedicendum Dominum, quoniam cultores Dei vident, audiunt, loquuntur, ut imagines vivæ Dei viventis, et ideo debent exercere linguam ad laudandum Deum, a quo habent sentire, vivere, intelligere. Invitat autem primum in genere « domum Israel, » id est, populum Dei; deinde per partes, « domum Aaron » imprimis, quia illa erat domus sacerdotalis; tum « domum Levi, » unde erant Levitæ, qui sacerdotibus ministrabant; denique omnes « timentes Deum, » id est, laicos omnes. Porro quamvis hæc comparatio cultorum Dei ad cultores idolorum proprie conveniat idololatris paganis respectu christianorum, tamen convenit etiam iis qui sequuntur avaritiam, que est idolorum servitus, et iis quorum Deus venter est, et denique illis omnibus qui fatentur se nosse Deum, factis autem negant, respectu hominum vere piorum, quorum « conversatio in cæcis est. » Illi enim, veluti simulacra idolorum, non vident vera bona, nec vera mala, quamvis oculos habere videantur; neque audiunt quid loquatur in illis Deus, quamvis auribus non careant; denique non loquuntur laudes Dei, quamvis ore et lingua præditi sint. Contra, viri pii, et qui cor habent in cælo, oculos interiores habent, et vident; aures cordis apertas habent, et intelligunt; os et linguam solutam et liberam habent, ut Deum benedicant in omni tempore, et semper laus ejus sit in ore ipsorum: lege *Psalm.* cxiii.

21. BENEDICTUS DOMINUS EX SION, QUI HABITAT IN JERUSALEM.

Concludit, orans ut ex Sion procedat benedictio Domini, « qui habitat, » tanquam in propria regia sua, « in Jerusalem, » id est, ut omnes cives Sion et Hierusalem non cessent benedicere Domino, qui Rex magnus est, et in ipsa Hierusalem sedem regni sui collocavit: que conveniunt Ecclesie christiane militanti, sed multo magis triumphanti, que omni labore vacua, et ab omni molestia libera, unicuique negotium, vacare et videre, quoniam Dominus ipse est Deus.

V. s. i.

Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

2. Confitemini Deo deorum: quoniam in æternum misericordia ejus.

3. Confitemini Domino dominorum: quoniam in æternum misericordia ejus.

4. Qui facit mirabilia magna solus: quoniam in æternum misericordia ejus.

5. Qui fecit cælos in intellectu: quoniam in æternum misericordia ejus.

6. Qui firmavit terram super aquas: quoniam in æternum misericordia ejus.

7. Qui fecit luminaria magna: quoniam in æternum misericordia ejus.

8. Solem in potestatem diei: quoniam in æternum misericordia ejus.

9. Lunam et stellas in potestatem noctis: quoniam in æternum misericordia ejus.

10. Qui percussit Ægyptum cum primogenitis eorum: quoniam in æternum misericordia ejus.

11. Qui eduxit Israel de medio eorum: quoniam in æternum misericordia ejus.

12. In manu potenti, et brachio excelso: quoniam in æternum misericordia ejus.

13. Qui divisit mare Rubrum in divisiones: quoniam in æternum misericordia ejus.

14. Et eduxit Israel per medium ejus: quoniam in æternum misericordia ejus.

15. Et excussit Pharaonem, et virtutem ejus in mari Rubro: quoniam in æternum misericordia ejus.

16. Qui traduxit populum suum per desertum: quoniam in æternum misericordia ejus.

17. Qui percussit reges magnos: quoniam in æternum misericordia ejus.

18. Et occidit reges fortes: quoniam in æternum misericordia ejus.

19. Scion regem Amorrhæorum: quoniam in æternum misericordia ejus.

20. Et Og regem Basan: quoniam in æternum misericordia ejus.

21. Et dedit terram eorum hereditatem: quoniam in æternum misericordia ejus.

22. Hereditatem Israel servo suo: quoniam in æternum misericordia ejus.

23. Quia in humilitate nostra memor fuit

Confitemini Deo deorum: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

Confitemini Domino dominorum: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

Qui facit mirabilia magna solus: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

Qui fecit cælos in sapientia [h. in intellectu]: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

Qui firmavit terram super aquas: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

Qui fecit luminaria magna: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

Solem in potestatem diei: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

Lunam et stellas in potestatem noctis: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

Qui percussit Ægyptum cum primitivis suis: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

Et eduxit Israel de medio eorum: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

In manu valida et in brachio extenso: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

Qui divisit mare Rubrum in divisiones: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

Et eduxit Israel e medio ejus: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

Et convolvit Pharaonem [al. Pharaonem] et exercitum ejus in mari Rubro: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

Qui perduxit populum suum per desertum: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

Qui percussit reges magnos: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

Et occidit reges potentes [h. magnificos]: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

Scion regem Amorrhæorum: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

Et Og regem Basan: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

Et dedit terram eorum [al. add. in] hereditatem: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

Hereditatem Israel servo suo: quoniam in æternum [h. sæculum] misericordia ejus.

Quia in humilitate nostra memor fuit nostri:

nostri : quoniam in æternum misericordia ejus.

24. Et redemit nos ab inimicis nostris : quoniam in æternum misericordia ejus.

25. Qui dat escam omni carni : quoniam in æternum misericordia ejus.

26. Confitemini Deo cæli : quoniam in æternum misericordia ejus.

Confitemini Domino dominorum : quoniam in æternum misericordia ejus.

Argumentum. — « Est hoc quoque recentioris temporis carmen, et ipsum in usum sacrum compositum, idque ad imaginem carminis superioris, cujus non solum ordinem sententiarum, verum et ipsa verba (vers. 17-22) sequitur. Præcipuum, quo differt ab illo carmine, hoc tantum, quod singuli versus per totum carmen in eandem formulam desinunt, idque etiam tum, cum sensus manet imperfectus. » Maurer. Quia ipsa formula respondebatur alteri choro, prius hemistichium accinenti, ut multi putant. Post exordium vers. 1-3, strophæ tres: vers. 4-9, 10-22, 23-26.

1. Celebrate (gratias agentes) Jovam, nam benignus est, nam in sempiternum *manet* gratia ejus.
2. Celebrate Deum deorum, nam in sempiternum gratia ejus.
3. Celebrate Dominum dominorum, nam in sempiternum gratia ejus.
4. Qui facit facinora magna solus, nam in sempiternum gratia ejus.
5. Qui fecit cælum cum intelligentia (sapienter), nam in sempiternum gratia ejus.
6. Qui expandit terram super aquas (eminentem), nam in sempiternum gratia ejus.
7. Qui fecit luminaria magna, nam in sempiternum gratia ejus.
8. Solem in dominationem (dominatorem, ut præcisset) diei, nam in sempiternum gratia ejus;
9. Lunam et stellas in dominationem noctis, nam in sempiternum gratia ejus.
10. Qui percussit Ægyptios in primogenitis eorum, nam in sempiternum misericordia ejus;
11. Et eduxit Israel e medio illorum, nam in sempiternum gratia ejus;
12. Mano potentis et brachio extenso, nam in sempiternum gratia ejus.
13. Qui divisit mare algosum in segmenta (duo), nam in sempiternum gratia ejus;
14. Et traduxit Israel e medio illius, nam in sempiternum gratia ejus;
15. Et decussit (dejecit) Pharaonem et exercitum ejus in mare algosum, nam in sempiternum gratia ejus.

quoniam in æternum [h. *seculum*] misericordia ejus.

Et eripuit nos de tribulationibus nostris [h. *Et redemit nos de hostibus nostris*] : quoniam in æternum [h. *seculum*] misericordia ejus.

Qui dat panem omni carni : quoniam in æternum [h. *seculum*] misericordia ejus.

Confitemini Deo cæli : quoniam in æternum [h. *seculum*] misericordia ejus.

16. Qui duxit populum suum per desertum, nam in sempiternum gratia ejus.
17. Qui percussit (cecidit) reges magnos, nam in sempiternum gratia ejus.
18. Et interfecit reges illustres (vel *potentes*), nam in sempiternum gratia ejus.
19. *Cædem* fecit Sichoni, regi Amoritaram, nam in sempiternum gratia ejus;
20. Et Ogo, regi Basanitidis, nam in sempiternum gratia ejus;
21. Et dedit terram eorum in possessionem (possidendam), nam in sempiternum gratia ejus;
22. Possessionem Israeli, servo suo, nam in sempiternum gratia ejus.
23. Qui in humilitate (miseria) nostra memor fuit nostri, nam in sempiternum gratia ejus;
24. Et abruptus (eripuit) nos ab oppressoribus nostris, nam in sempiternum gratia ejus.
25. Qui dat panem omni carni, nam in sempiternum gratia ejus.
26. Celebrate (gratias agentes) Deum cælorum, nam in sempiternum gratia ejus.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS CXXXV.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Alleluia.

Psalmus iste idem habet argumentum, quod Psalmus superior. Invitat enim populum Dei ad laudem misericordie Dei, et in singulis versiculis repetit : « Quoniam in æternum misericordia ejus, » ut ostendat omnia opera Dei, sive ad creationem, sive ad providentiam, sive ad redemptionem pertinere, ex misericordia Dei profecta esse. Deus enim, qui nulla re indignetur, et rerum omnium absolutus Dominus est, nihil facit ex necessitate, nihil ex debito, sed omnia ex misericordia, quia placuit illi bonitatem suam effundere et communicare. In hebræo non habetur *alleluia*, in principio hujus Psalmi, sed solum in fine superioris. Ceterum Septuaginta Interpretes initio Psalmi posuerunt *alleluia*, vel quia invenerunt in suis hebraicis codicibus in principio hujus Psalmi, et non in fine superioris; vel, quod credibilis est, invenerunt in utroque loco, ut habetur in fine *Psalmi*. cv et in principio *Psalmi*. cv, qui idem habet initium cum *cxv*, videlicet : « Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus; » et postea negligentia scriptorum exiit ex hebraico codice in principio hujus Psalmi *alleluia*. Ut ut res habeat, aptissime ponitur initio hujus *Psalmi* titulus, *alleluia*.

EXPLICATIO PSALMI.

1. CONFITEMINI DOMINO, QUONIAM BONUS, QUONIAM IN ÆTERNUM MISERICORDIA EJUS.

2. CONFITEMINI DEO DEORUM, QUONIAM IN ÆTERNUM MISERICORDIA EJUS.

3. CONFITEMINI DOMINO DOMINORUM, QUONIAM IN ÆTERNUM MISERICORDIA EJUS.

In primis tribus versiculis laudatur Deus Trinitas ab his, quæ in se habet : in sequentibus

autem laudatur ab operibus suis. In primo versiculo habetur nomen quatuor litterarum, quod soli Deo vero proprium est, et nunquam communicatur cum rebus creatis : significat autem hoc nomen ipsum esse, ut *Exod.* iii ipse Deus explicuit, cum ait : « Ego sum, qui sum. » Et quoniam esse et bonum convertuntur, et omne quod est, bonum est, et quod summe est, summum bonum est, ideo hic adjungitur bonum absolute ei qui absolute est : « Confitemini, in-

quit, Domino, » id est, confitemini confessionem laudis ei qui est, « quoniam » absolute « bonus » est; nec solum in se bonus est, sed etiam « in æternum misericordia ejus » est; nam ipse qui est summum bonum, nullum habet admixtum malum, nullam miseriam: et ideo solus potest mala et miserias aliorum tollere, et reipsa semper tollit, et tollit in æternum. Magna miseria est nihil esse; Deus igitur dum conservat esse rerum quarumdam in æternum, in æternum erga eas misericors est; et dum beatos facit sanctos angelos et homines in æternum, misericordiam æternam illis exhibet, non tollendo miseriam infelicitatis, que sit, sed que esset, nisi beatitudinem æternam illis donaret. Porro hæc prima confessio tribui potest personæ Patris, quoniam Pater fons est essendi, et communicat ipsum suum esse Filio per generationem, et Spiritui Sancto per spirationem, sibi Filioque communem. Secunda confessio tribui potest personæ Filii; nam dicitur Filius Deus deorum, quoniam Filius dei creati dicuntur angeli et homines, quia sunt filii Dei, juxta illud *Psalm. LXXI*: « Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes. » Filius autem Dei unigenitus est Deus deorum, quia filius est Dei naturalis, cæteri adoptati; ille natus est Deus de Deo, isti sunt dii facti, ac per hoc tanto inferiores Deo Filio, quanto res creata inferior est Creatore. Et quamvis aliquo modo dicantur dii respectu inferiorum, tamen respectu Filii unigeniti non sunt dii, sed creature. Ergo confitemini confessionem laudis Deo deorum, id est, Filio Dei unigenito, cujus participatione dicimini dii, filii Dei adoptivi, « quoniam in æternum misericordia ejus, » id est, quoniam ipse cum Patre in æternum miserias tollit rebus creatis. Tertia confessio tribui potest Spiritui Sancto; dominium enim fundat in natura liberi arbitrii; illi sunt domini, qui faciunt quod volunt; illi servi, qui aliorum voluntati subjiciuntur. Princeps autem liberatus Spiritus Sanctus est, de quo dicitur: « Ubi spiritus Domini, ibi libertas, » *II Cor. III*; et: « Spiritus ubi vult spirat, » *Joan. III*; et: « Hæc omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. » At igitur David: « Confitemini Domino dominorum, » id est, laudate Spiritum Sanctum, amorem increatum et omnipotentem, cui omnia serviunt, « quoniam in æternum misericordia ejus. » Notat hoc loco J. Joannes Chrysostomus, in Psalmo superiore dictum esse: *Deum magnum præ omnibus diis*, sed in hoc Psalmo multam accessisse ad laudes Dei, quod appellatus sit *Deus deorum* et *Dominus dominorum*, ut non solum cæteri dii minores sint Deo nostro, sed ejus sint creature atque mancipia.

4. QUI FACIT MIRABILIA MAGNA SOLUS, QUONIAM ÆTERNUM MISERICORDIA EJUS.

Ad hunc versiculum, ut ad cæteros omnes se-

quentes, subintelligendum est: « Confitemini Domino. » Incipit igitur laudare Deum ab operibus magnis et mirabilibus, quæ solus ipse facere potuit, quæ sunt opera creationis; nam in cæteris usus est Deus opera angelorum, vel aliarum creaturarum. In his autem operibus laudatur præcipue misericordia, quia, ut supra diximus, nihil fecit Deus ex necessitate, quasi egeret creaturis, sed ex misericordia sua magna et ineffabili.

5. QUI FECIT CÆLOS IN INTELLECTU, QUONIAM ÆTERNUM MISERICORDIA EJUS.

Primum opus Dei fuit cælum, ut notum est ex cap. I *Gen.*: « Fecit autem Deus cælum, » sive cælos, « in intellectu, » id est, in sapientia sua, sive per sapientiam suam. Fecit autem, « quoniam in æternum misericordia ejus, » id est, quia placuit ei cælos ex nihilo edocere, et simul parare æternam domum angelis et hominibus. « Fecit igitur cælos » per sapientiam et bonitatem suam, intelligendo et volendo, quæ sunt quasi duæ manus ejus. Itaque non laboravit, non fatigatus est, non egit mora temporis, non instrumentis variis, non materia circa quam operaretur, non adiutoribus ministris.

6. QUI FIRMAVIT TERRAM SUPER AQUAS, QUONIAM IN ÆTERNUM MISERICORDIA EJUS.

Alterum opus principale fuit terra. Fecit enim in principio Deus cælum et terram. Cælum enim factum est, ut esset palatium immortalium civium; terra, ut esset mansio mortalium. Aer et aqua sunt elementa intermedia, quæ in usum hominum deserviunt. Porro dicitur terra stabilita « super aquas, » non quod aqua sit infra terram in imo loco mundi; sed quod superficies terræ magna ex parte sit altior superficie aquæ, ut possint in superficie terræ homines et cætera animalia vivere. Quod enim terra sit in imo loco mundi, scribit idem David in *Psalm. CIII*: « Qui fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in seculum sæculi. » Itaque terra intra cavitates suas ita continet aquas, ut ex una parte aquæ super terram quiescant, et tamen ex altera parte terra supereminet aquas. In hebræo pro *firmavit*, est *extendit*, ut sensus sit: Terram, quæ initio erat cooperta undique aquis, et erat minus extensa quam aqua, Deus, congregando aquas in cavitates terræ, extendit super aquas, id est, fecit ut latius pateret quam aqua. Uterque sensus est verus, et juxta utrumque sensum in hoc facto triplex cernitur misericordia Dei: una, respectu terræ, quam eduxit ex nihilo; altera, respectu aquæ, cui sedem stabilem præparavit; tertia, respectu hominum, quibus dedit terram aquas discooperatam, et tamen aquis irrigatam, ut possint in ea degere, eam colere et frugiferam reddere.

7. QUI FECIT LUMINARIA MAGNA, QUONIAM IN ÆTERNUM MISERICORDIA EJUS.

8. SOLEM IN POTESTATEM DIEI, QUONIAM, etc.

9. LUNAM ET STELLAS IN POTESTATEM NOCTIS, QUONIAM, etc.

Tertium opus magnum et mirabile fuit fabricatio solis, lunæ et stellarum, quæ ad cælum et terram pertinent, siquidem cælum mirifice exornant, et terræ mirifice prosunt; dicuntur autem omnia *luminaria magna*, quia revera majora sunt, quam ut a nobis eorum magnitudo mente comprehendi possit, cum stellæ firmamenti, quæ nobis ob longinquitatem perexiguæ videntur, totum orbem terræ molis magnitudine superent. Dicitur autem sol factus in potestatem diei, et luna cum stellis cæteris in potestatem noctis, quia luendo et illuminando terram, præsent operibus nostris, tum diurnis, tum nocturnis, ut dicitur cap. I *Gen.* et quidem in libro Genesios duo sola dicuntur luminaria magna, sol et luna, quia ista duo majus lumen in terras effundunt, quam omnes aliæ stellæ simul; tamen hoc loco videtur David, non solem tantum et lunam, sed omnes stellas appellare *luminaria magna*, quia in se talia sunt; et, si astronomis credimus, longe majores sunt stellæ firmamenti, quam luna sit.

10. QUI PERCUSIT ÆGYPTUM CUM PRIMOGENITIS EORUM, QUONIAM IN ÆTERNUM MISERICORDIA EJUS.

11. QUI EDUXIT ISRAEL DE MEDIO EORUM: QUONIAM, etc.

12. IN MANU POTENTI, ET BRACHIO EXCELSO, QUONIAM, etc.

13. QUI DIVISIT MARE RUBRUM IN DIVISIONES, QUONIAM, etc.

14. QUI EDUXIT ISRAEL PER MEDIUM EJUS, QUONIAM, etc.

15. ET EXCUSIT PHARAONEM ET VIRTUTEM EJUS IN MARI RUBRO, QUONIAM, etc.

16. QUI TRADUXIT POPULUM SUUM PER DESERTUM, QUONIAM, etc.

17. QUI PERCUSIT REGES MAGNOS, QUONIAM, etc.

18. ET OCCIDIT REGES FORTES, QUONIAM, etc.

19. SECON REG^m AMORRÆORUM, QUONIAM, etc.

20. ET OG REGEM BASAN, QUONIAM, etc.

21. ET DEDIT TERRAM EORUM HEREDITATEM, QUONIAM, etc.

22. HEREDITATEM ISRAEL SERVO SUO, QUONIAM, etc.

In his versiculis laudatur Deus ab opere providentiæ; et sunt omnia perspicua tum ex libro Exodi, tum ex Psalmo superiore. Illud queri posset, cur dicantur *opera misericordis*, percussio Ægypti, occisio primogenitorum, interfectio regum, et cætera quæ videntur ad justitiam potius

quam ad misericordiam pertinere? Respondetur, opera illa fuisse respectu impiorum persecutorum et occisorum opera justitiæ, sed respectu populi Dei fuisse opera misericordis; et quia liberatio populi erat præcipue a Deo intenta, ideo illa omnia tribuantur simpliciter misericordis. Quamquam etiam impis misericordiam facit Deus, cum eos cito de hoc mundo tollit, ne diutius vivendo gravius peccent, et graviorem iram sibi ipsis thesaurizent « in die iræ, et justii judicii Dei. » Circa verba horum versiculorum pauca notanda sunt. Vers. 12: « In manu potenti, et brachio excelso; » metaphora est, significans Deum graviter punisse Ægyptum plagis multis, ut cogeret dimittere liberum Dei populum, quomodo si vir bellator robusta manu et brachio fortissimo uteretur ad ejusmodi opera. Vers. 13, illud, *in divisiones*, fabulantur Hebræi significare duodecim divisiones maris Rubri factas fuisse, ut unaquæque tribus per suam divisionem transiret. Sed fabula sine fundamento est: nam *Exod.* XIV dicitur Deum immisisse ventum validum, qui tota nocte flaret et siccaret partem quandam maris, ita ut a dextera et a sinistra essent aquæ stantes instar murorum, et in medio esset terra arida, per quam transivit populus Dei. Itaque in *divisiones* significat divisionem maris in duas partes. Vers. 13, illud, *et virtutem ejus*, significat, et *exercitum ejus*; id enim sonat vox hebræica, et aperte dicitur *Exod. XV*: « Currus Pharaonis, et exercitum ejus projecti in mare. »

23. QUIA IN HUMILITATE NOSTRA MEMOR FUT NOSTRI, QUONIAM, etc.

24. ET REDDIDIT NOS AD INIMICOS NOSTROS, QUONIAM, etc.

Hæc referri possunt ad liberationem Judæorum a servitute Pharaonis, Philistinorum, et Nabuchodonosoris; item ad liberationem Ecclesie a persecutionibus tyrannorum et hereticorum; denique maxime proprie ad liberationem electorum a captivitate diaboli et omnibus periculis hujus sæculi. Illud, *quia*, non refertur ad versiculos immediate præcedentes, sed ad illa verba quæ in singulis versibus subintelliguntur, nimirum: « Confitemini Domino, » ut sensus sit: « Laudate Deum, quia in humilitate nostra, » in afflictione, et tribulatione, et humiliatione nostra, « memor fuit nostri, » etc.

25. QUI DAT ESCAM OMNI CARNI, QUONIAM, etc.

Hunc versiculum adjunxit Propheta pro his qui non patiuntur persecutiones, ne putarent sibi non esse necesse confiteri Domino. Dicit igitur: « Confitemini Domino, » omnes omnino, quia ipse est qui nutrit et conservat omnem creaturam viventem, ac præcipue omnes homines; id quod facit, « quoniam in æternum misericordia ejus. » In hebræo est: *Qui dat panem omni carni;*

sed panis accipitur pro omni cibo apud Hebræos.

26. CONFITEMINI DEO CÆLI, QUONIAM, etc.

27. CONFITEMINI DOMINO DOMINORUM, QUONIAM, etc.

Concludit repetendo duos ultimos versiculos ex primo ternario : nam per *Deum cæli* intelligit *Deum deorum*, ut notat S. Augustinus : dicitur enim *Deus cæli*, tum quia ipse solus verus Deus cælum fecit, juxta illud *Psalm.* xcv : « Diligentem demonia, Dominus autem cælos fecit ; » tum quia residens in summo cælo tanquam in proprio throno, hoc ipso demonstrat se Deum deorum esse. Ultimus versiculus non habetur in hebræo, nec in græco, nec apud Hilarium, in Commentario, et apud Chrysostomum habetur repetitio primi versiculi loco tertii. Ad extremum hujus explanationis reddenda est causa, cur a S. Augustino dissentire coactus sim in expositione verborum illorum : « Quoniam in æternum misericordia ejus. » Existimat S. Augustinus hæc verba non esse referenda ad singula opera Dei, que narrantur in toto Psalmo, sed solum ad prima illa verba : « Confitemini Domino, » et

vult hunc esse sensum totius Psalmi : *Confitemini Domino, qui est bonus, qui est Deus deorum, qui est Dominus dominorum, qui fecit mirabilia, qui fecit cælos in intellectu, qui firmavit terram super aquas, etc., quoniam in æternum misericordia ejus est in peccatores, quos redemit a servitute peccati, etc.* Ratio ejus est, quoniam opera que narrantur, ut effectio mirabilium, formatio cæli et terræ, et similia, non sunt opera misericordiæ, sed bonitatis et benignitatis Dei. At nos secuti sumus Hilarium et Chrysostomum, qui verba illa, *quoniam in æternum misericordia ejus*, accommodant ad singula opera, que in singulis versiculis narrantur : alioqui enim frustra repeterentur in singulis versiculis, si ad opera illa non pertinerent. Accedit quod vox *misericordia* in divinis Litteris, et hebræice *חַסְדִּים*, non restringitur ad misericordiam, que tollit miseriam proprie dictam, sed extenditur ad bonitatem et benignitatem. Adde ultimo, quod non est difficile in singulis operibus Dei invenire veram misericordiam, ut nos ostendimus, et comprobatur ex verbis illis : « Universæ viæ Domini misericordia et veritas. »

PSALMUS XXXVII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — *Psalmus David, Jeremiæ.*

1. Super flumina Babylonis, illic sedimus et flevimus, cum recordaremur Sion.

2. In salicibus in medio ejus suspendimus organa nostra.

3. Quia illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba cantionum.

Et qui abduxerunt nos : Hymnum cantate nobis de canticis Sion.

4. Quomodo cantabimus canticum Domini, in terra aliena?

5. Si oblitus fuero tui, Jerusalem, oblivioni detur dextera mea.

6. Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui,

Si non proposuero Jerusalem in principio lætitiæ meæ. 7. Memor esto, Domine, filiorum Edom, in die Jerusalem :

Qui dicunt : Exinanite, exinanite, usque ad fundamentum in ea.

8. Filia Babylonis misera ! beatus, qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.

9. Beatus, qui tenebit, et allidet parvulos tuos ad petram !

V. s. h.

Super flumina Babylonis ibi sedimus, et vimus, cum recordaremur Sion.

Super salices in medio ejus suspendimus citharas nostras.

Quoniam ibi interrogaverunt nos qui captivos duxerunt nos verba carminis [*h. cantionum*] ; Et qui affligebant nos læti : Canite nobis de canticis Sion.

Quomodo cantabimus canticum Domini, in terra aliena?

Si oblitus fuero tui, Jerusalem, in oblivione sit dextera mea.

Adhæreat lingua mea gutturi meo, si non recordatus fuero tui :

Si non proposuero Jerusalem in principio lætitiæ meæ.

Memento, Domine, filiorum Edom in die Jerusalem, dicentium : Evacuate, evacuate [*h. effodite, effodite*], usque ad fundamentum ejus.

Filia Babylonis vastata ! beatus qui retribuet tibi vicissitudinem tuam, quam retribuisti nobis.

Beatus qui tenebit, et allidet parvulos tuos [*al. suos*] ad petram !

Argumentum. — Carmen elegiacum, idque præstantissimum. Maurer, Hengstenberg et alii volunt, non ipso durante exilii tempore scriptum esse, sed postea, et quidem aliquo post reditum tempore præterlapso, quum promissas hostium penas a Jova frustra expectasset reversi in patriam, puta circa sextum Darii regnantis ætatem, templi secundi consecratione. Strophae tres : vers. 1-3, 4-8, 7-9.

1. Ad flumina Babylonis, ibi sedimus atque flevimus, Quum recordaremur Sionis.
2. In salicibus, in medio (terræ) illius, suspendimus harpas nostras (feriantes).
3. Nam ibi postularunt a nobis, qui captivos nos abduxerunt, cantica, et oppressores nostri lætitiæ (cantus) ætos :
« Canite nobis de canticis Sionis. »
4. « Quomodo canamus canticum Jovæ in terra aliena (vel *alieni*) ?
5. Si obliviscar tui, Hierosolyma, obliviscatur dextera mea *sua*.
6. Adhæreat lingua mea palato meo, nisi recorder tui, nisi ascendere faciam Hierosolymam supra fastigium lætitiæ meæ.
7. Memento, Jova, Idumæis diem (exitialem) Hierosolymorum, qui dicebant : « Denudate, denudate (gall. *rasez*) usque ad fundamentum in ea (urbe). »
8. Filia Babylonis (Babylo), tu vastata (jam a Cyro), beatus, qui rependet tibi facinus tuum, quod fecisti nobis.
9. Beatus, qui prehendet, et diffringet parvulos tuos ad petram,

NOTE.

Vers. 1. *Flumina*, Euphratem plur. majestatis, vel ob canalium multitudinem. Maurer : *Flumina* intellige Euphratem, Tigrim, Chabaram, etc. Fluminum autem mentio non eo pertinet, ut Rosenmuller vult, quod synagoga apud flumina condi solet, quia Judæi obstricti erant ad manus suas ante preces abluendas, sed eo, quod ad *flumina* se recipiant *lygentes* ac *vates*, quia solitudinem eorum aquarum placida murmura quarunt, qui velint dolori indulgere, aut secum meditari soli. — Vers. 5. *Sua*, non amplius suo munere fungitur, vel obliviscatur artis chordas pulsandi. Alexandr. legis videretur *thishahacach*, in neph. — Vers. 7. Idumæi, sempiterni Judæorum hostes, cum Chaldæis Hierosolymam expugnantibus non solum se conjunxerant, verum etiam incitabant eos, non socii, sed instigatores crudelitatis : cf. *Thren.* iv, 21 seq. *Ezech.* xxv, 12 seqq., xxxv, 5; *Obad.* 10 seqq.; — Vers. 8. *Vastata* : alius, legendo *shedadah*, erit *vastatrix*; Maurer, *præpotens*; alii, *violenta* seu *dura*.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS CXXXVI.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Psalmus David Hieremia.

Hic titulus non habetur in hebræo, et a Theodoro confectus dicitur ab aliquo auctoritate; sed exstat in libris grecis et latinis, neque ratio Theodori convincit titulum esse confectum, quia Hieremias non fuerit unquam in Babylone. Titulus enim non significat Hieremiam in Babylone fuisse, sed Psalmum compositum fuisse a Davide prævidente et prædicente captivitatem Babylonicam, quam postea Judæis imminuentem Hieremias predicavit, et præsentem deploravit, et finem ejus post septuaginta annos futurum denuntiavit. Fieri quidem potest ut hunc titulum David non addiderit præsentis Psalmo, sed postea additus fuerit vel a septuaginta Interpretibus, vel ab aliquo alio; tamen non ideo rejiciendus est. quasi falsam historiam contineret. Argumentum Psalmi continet lamentationem captivorum et desiderium patriæ, ac prædictionem severissimæ animadversionis in Babylonicos et Idumæos: quæ a Davide scripta sunt, non tam ut simplicem historiam futuram narraret, quam ut admoneret Hebræos, ut quando in Babylone ducerentur captivi, non afficerentur rebus Babylonis, sed assidue ad patriam suspirarent. Et quoniam Propheta spiritualis erat, et noverat Babylonicam captivitatem figuram esse captivitatis humani generis, et terrenam Hierusalem figuram esse cælestis patriæ, simul admonet omnes electos, quomodo se gerere debeant in exilio et captivitate. Et sine dubio ad hunc præcipue finem Ecclesia cantica ista spiritualia frequentat, ut ex his intelligere possint homines an sint cives Babylonis, an Hierusalem, id est, an sint cum electis in cælesti patria regnatori, an cum reprobis et hoc mundo damnandi.

EXPLICATIO PSALMI.

1. SUPER FLUMINA BABYLONIS ILLIC SEDIMUS ET FLEVIMUS, CUM RECORDAREMUR SION.

Verba sunt captivorum, qui ab Hierusalem in Babylone abducti fuerant: qui quidem, ut S. Chrysostomus docet, non in ipsa civitate primaria habitabant, sed in agris ad varia opera villa deputati debebant, et ad ripas fluminum quibus ea provincia abundat, aliquando fessi sedebar, et ex recordatione et desiderio patriæ flebant. Dicitur autem *flumina Babylonis*, non quod omnia per ipsam civitatem labantur (solus enim Euphrates per Babylone fluit), sed quod ad ditionem Babylonis pertinerent; nisi placeat per *Babylone* totam provinciam hoc loco significari: quomodo Samaria civilis est, quæ toti etiam regionis nomen dedit. Sed spiritualiter verba sunt electorum Dei, qui corpore captivi tenentur in hoc mundo, quamvis corde a mundo separati, cives se noverint cælestis Hierusalem: isti enim sancti peregrini super flumina consistunt, non in fluminibus demersi voluntur, et præcipitentur ad mare. *Flumina Babylonis* sunt bona temporalia hujus mundi, quibus qui affixi sunt per desiderium, ut avari, ambitiosi, voluptuarii, magno sonitu contentionum et litium, illiduntur ad saxa, et cum ipsis aquis voluntur in præceps, donec ad abyssum magni maris in eternum puniendi præcipitentur. Hæc igitur est prima conditio civium supernæ patriæ, et primum signum, unde quisque intelligat ad quem populum pertineat: qui enim supereminet rebus temporalibus, et corde in cælum defixio, non abripiuntur desiderio rerum terrenarum, hi sunt qui non ad Babyloniæ, sed

ad Hierusalem pertinent. Deinde iidem cives Sanctorum sedent ad ripas fluminum, id est, in humiliori loco se ponunt non erigunt se ad excelsa, non ambiunt dignitates, non superbe sapiunt; et si forte contingat eos elevari ad regimen Babylonis, ut vere contigit Daniæli et non paucis sanctis christianis regibus, isti in alto positi, non alta sapiunt, neque existimant exaltationem suam esse honorem, sed onus, sub quo gemant, non in quo gloriantur; ac semper quod ad se attinet, discumbunt in novissimo loco, si vere spiritum illius habent, qui mitis fuit et humilis corde. Tertio, non solum in humiliori sedent, sed genuat explorant, non jacturam temporalium rerum, sed captivitatem suam, dum recordantur dulcissimæ patriæ, quæ est in sancto monte Sion: qui enim obliviscuntur patriæ, exultant cum filiis Babylonis; qui autem desiderant, et ex desiderio recordantur patriam, etiam tunc cum abundant rebus temporalibus, non in eis lætantur, sed genuat ex desiderio patriæ; neque ullum manifestum signum habere possunt unde cognoscamus utrum cives Babyloniæ, an Hierusalem simus, quam si attente consideremus quid non delectet, quidve nobis cordi sit. «Ubi enim thesaurus noster est, ibi et cor nostrum erit.» *LUC. XII.*

2. IN SALICIBUS IN MEDIO EIUS Suspendimus ORGANAM NOSTRAM.

Captivi Hebræi organa lætitie, citharas videlicet, ut est in hebræo, suspendebant «in salicibus in medio» Babylonis, id est, palam et publice Babylonis videntibus abjiciebant a se instrumenta lætitie, ut ostenderent sibi letum magis cordi

esse, quam cantum. Quod ipsum imitantur viri Dei, qui intelligentes captivitatem et exilium suum, dicunt cum eodem Propheta: «Renuit consolari anima mea; memor fui Dei, et delectatus sum;» quamvis enim non delectet cives Hierusalem cantare et lætari cum Babyloniis et de bonis Babyloniæ, tamen cantant in cordibus suis Domino, et gaudent in spe futuro beatitudinis. Illud, *in salicibus in medio ejus*, id est Babylonis, significat, *in salicibus*, quæ sunt ad ripas fluminum, quæ per mediam regionem Babylonicam flunt. Suspendere autem *citharas in salicibus fluminum Babyloniæ*, nihil est aliud, nisi relinquere instrumenta lætitie hominibus hujus sæculi, qui tanquam arbores infructuose irrigantur assidue aquis Babyloniæ, et fructum nullum ferunt, ipsi pulsant citharas, ipsi cantent in hoc sæculo, quibus manet in alio luctus sempiternus.

3. QUI ILLIC INTERROGAVERUNT NOS, QUI CAPTIVOS DUXERUNT NOS, VERBA CANTIONUM.

4. ET QUI ABDUXERUNT NOS: HYMNUM CANTANTE NOBIS DE CANTICIS SION.

Non solum ob molestiam suspenderunt citharas suas in ramis arborum captivi Judæi, sed etiam ne obsequerentur Babyloniis, audire et irridere cupientibus sacros hymnos, quos in celebratibus Domini cantare soliti erant. Ubi notat S. Joannes Chrysostomus, ex tribulatione illa Judæos factos esse meliores, id est, magis religiosos, et magis timentes Deum, antea siquidem ridebant Prophetas, imo et occidebant: nunc autem captivi in terra aliena, non audent hymnos sacros gentium irrisioni exponere. Aiunt igitur: «Quoniam illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba cantionum,» ideo «suspendimus organa nostra,» et nolimus illis uti, ne sacra cantica irrisioni gentium exponeremus, quia ii, qui nos captivos duxerunt, «illic,» in sua regione, «interrogaverunt nos verba cantionum,» id est, de verbis cantionum, et dixerunt, «qui abduxerunt nos: Hymnum cantate nobis de canticis Sion.» Per verba *cantionum* intelliguntur cantica, id est, verba ad cantum accommodata, quasi dicant: Interrogaverunt nos de canticis nostris, cur videlicet non caneremus, ut in patria nostra faciebamus. Posset etiam illud, *interrogaverunt*, verti rogaverunt, ut sensus sit: *Rogaverunt nos verba cantionum*, id est, petierunt ut caneremus. Illud autem, *et qui abduxerunt nos*, quod in hebræo est *וְהַלְלִי*, aliqui vertunt *spoliaverunt nos*, volentes *וְהַלְלִי* positum esse more chaldaico pro *וְ*; alii, *affixerunt nos*, quasi *epulare fecerunt*, a verbo *וְהַלְלִי*; sed non video cur non possit verti *extulerunt nos*, quod est idem cum *asportaverunt nos*, vel *abduxerunt nos*, ut Septuaginta verterunt: nam *וְהַלְלִי* est *elevare, extollere, suspendere*. Extollere autem non solum significat *tollere in altum*, sed etiam *tollere ex uno loco*, et asportare in alium, et hoc modo acceperunt hanc vocem Septuaginta Interpre-

tes. Illud, *hymnum cantate*, in hebræo est, *lætitiæ cantate*; sed sensus est idem, nam *hymnus* est carmen lætum, proinde *lætitiæ* hoc loco accipienda est pro canticis lætitie. Denique parum refert, quod pro illo, *de canticis Sion*, sit in singulari *de canticis Sion*: accipitur enim numerus singularis pro numero multitudinis.

5. QUOMODO CANTABIMUS CANTICUM DOMINI IN TERRA ALIENA?

Hæc est responsio captivorum ad petitionem illam: «Cantate nobis de canticis Sion.» Aliqui existimant legendum esse, *in terra alieni*, id est in terra dei alieni; atque ideo noluisse Judæos cantare, ne honorem Dei viri tribuerent falsis diis. Sed quamvis secundum regulas grammaticæ illa vox, *in terra*, regat post se genitivum, tamen Septuaginta Interpretes, et ipse etiam S. Hieronymus verterunt, *in terra aliena*, quia vel sciebant regulas grammaticæ non esse infallibiles; vel acceperunt illud, *in terra alieni*, pro *in terra alieni populi*, quod est idem cum *in terra aliena*. Sensus igitur est, respondisse Judæos ob merorem captivitatis, non se potuisse cantare cantica læta, ut in patria sua solebant. Quamvis enim, ut supra diximus, ideo cantare volebant, ne sacri hymni ab infidelibus riderentur, tamen non hoc responderunt, ne dominos suos offenderent, sed quod justæ cause speciem habere poterat. Spiritualiter, viri justi, cives supernæ Hierusalem, scientes lætitiam propriam esse patriæ, gemunt exilii et captivitatis, dicunt: Quomodo possumus lætis canticis operam dare, inter tot pericula et tentationes? «Risum reputavi errorem, et gaudio dixi: Cur frustra deciperis?» Sed illi quoque cantant canticum Domini in terra aliena, qui sacros hymnos et psalmos ita decantant, ut carnalem aurium voluptatem solum, aut præcipue quærant: quique audientium carnales aures delectare variis vocum inflexionibus satagunt: cantica enim sacra instituta sunt ad mentem erigendam in Deum, et spiritum potius quam corpus recreandum. Contra autem nonnulli sunt, qui canticum Babyloniæ in domum Dei et sanctam Sion inducunt, illi videlicet, qui verba sacra modulis profanis ita vestiunt, ut qui audiunt, non tam verba considerent, quam profanam modulationem attendant.

6. SI OBLIVIS FUERO TUI, JERUSALEM, OBLIVIONI DETUR DEXTERA MEA.

7. ADHÆREAT LINGUA MEA FAUCIBUS MEIS, NON MEMINERO TUI:

8. SI NON PROPOSUERO JERUSALEM IN PRINCIPIO LÆTITIE MEÆ.

Qui dixerant: «Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?» nunc una voce, quasi unus homo, totus populus introducit jurans, et firmiter statuens, se nunquam oblivioni

mandaturam patriam; et quia signum oblivionis fuisse pulsare citharam, et canere canticum Domini in terra aliena, ideo imprecatur sibi per juramentum execratoriam, ut manus, qua pulsari solet cithara, exarescat, et lingua, quæ cantui deservit, adhæreat immobilis faucibus, si unquam obliviscatur patriam, et in signum oblivionis pulsare citharam, vel canere canticum Domini in terra aliena decreverit. « Si oblitus, inquit, fuero tui, Jerusalem, » quod fiet si pulsare incipiam citharam in terra aliena; « oblivioni detur dextera mea, » id est, pereat dextera mea, arescat, non sit ulli usui: quorum enim obliviscimur, ea non amplius curamus, neque conservamus. S. Hilarius et S. Augustinus legunt active: *Obliviscatur me dextera mea*, et sic putant recentiores vertendam esse vocem hebraicam תשכח; sed vox hebraica rectissime accipitur etiam passive, unde S. Hieronymus ex hebræo vertit, *in oblivione sit dextera mea*; et S. Hilarius testatur vocem græcæ passive accipiendam, et dum reprehendit lectionem sui codicis, laudat lectionem nostram, quæ respondet græcæ et hebraicæ voci. « Adhæreat lingua mea faucibus meis, » ut moveri nequeat, « si non meminero tui, » Jerusalem, id est, si cantando in terra aliena demonstro me tui non amplius meminisse. Imo etiam « oblivioni dextera mea, et adhæreat lingua mea faucibus meis, » si non solum obliviscar, et non meminero tui, Jerusalem; sed etiam nisi proponero te in principio lætitiæ meæ, id est, nisi initium, et summam lætitiæ meæ, fuerit civitas sancta Jerusalem. In hebræo pro verbo *proposuero*, est אָנַח, quod significat *ascendere faciam*, sive *caput*; pro nomine in principio, על ראש, *ad caput*, quod et *initium* et *summam* significat. Itaque sensus est: Nisi extulero Jerusalem super omnes jucunditates meas, ut ipsa mihi prima et summa lætitia sit. Hæc vero propria qualitas est civium patriæ coelestis, et certa nota electorum Dei, si neque in prosperis, neque in adversis obliviscantur patriæ supernæ; et si optent carere manu et lingua, si gloriæ Dei atque æternæ salutis deservire non debeant; et si nulla in re serio letari noverint, nisi in desiderio et spe coelestis illius domus non manufactæ, ubi est gaudium Domini, de quo dicitur in Evangelio: « Intra in gaudium Domini tui, » *Math. xxv.*

9. MEMOR ESTO, DOMINE, FILIORUM EDMOM, IN DIE JERUSALEM.

10. QUI DICUNT: EXINANITE, EXINANITE USQUE AD FUNDAMENTUM IN EA.

11. FILIA BABYLONIS MISERA, BEATUS QUI RETRIBUET TIBI RETRIBUTIIONEM TUAM, QUAM RETRIBUISTI NOBIS.

12. BEATUS QUI TENEBIT, ET ALLIDET PARVULOS TUOS AD PETRAM.

Prædicit David in fine Psalmi perditionem Idu-

mæorum et Babyloniorum, qui persecuti sunt filios Israel: Babylonii enim sub rege Nabuchodonosore everterunt Hierusalem, et transtulerunt Hebræos captivos in Babyloniam, ut notum est ex lib. IV *Regum*, et lib. II *Paralipom.* in fine. Idumæi autem, qui descendebant ab Esau fratre Jacob, qui et *Edom* dictus est, hortati sunt Babylonios, ut everterent Hierosolymam, et populum captivum abducerent. Id aperte narrat Abdias propheta, et in illo ante id futurum prædicit David hoc loco: incipit igitur David ab Idumæis, vel quia ipsi incitaverunt Babylonios adversus Israëlitas, vel ut a minoribus ad majora procedat: multo enim minus nocuerunt Hebræis Idumæi, quam Babylonii. « Memor, inquit, esto, Domine, filiorum Edom, in die Hierusalem, » id est, memor esto filiorum Edom, quid videlicet egerint in die Hierusalem, id est, quando Hierusalem affligebatur et evertebatur a Babylonis. Quid autem egerint, explicat in sequenti versiculo: « Qui dicunt, » id est, qui dicebant Babylonis: « Exinanite, » evacuate, effodite usque ad fundamentum in ea, » id est, evertite eam a fundamentis. Illud, *memor esto*, intelligitur accipiendum: Deus enim dicitur non *recordari*, quando non punit, et *recordari*, quando punit. *Ezech. xviii*: « Iniquitatem ejus non recordabor amplius; » et *Tob. iii*: « Ne reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum. » Transit deinde ad Babylonios, et per modum imprecationis prædicit ejus ruinam. « Filia, inquit, Babylonis misera, » id est, civitas Babylon, quam ego miseram esse prævideo, licet nunc tibi felicissima videaris, « beatus qui retribuere tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis, » id est, rex Medorum et Persarum beatus erit, quia prosperabitur adversus te, et retribuere tibi mala quæ tribuisti nobis. Quod factum esse testatur Daniel cap. v, et Isaias cap. xii prædicit quod hoc loco David etiam prædicit, tanta crudelitate sævituros Medos et Persas in Babylonios, ut etiam infantes eorum ad parietes allisuri sint, et sine ulla miseratione interficentur. Illud, *parvulos tuos*, in hebræo et græco, et in multis latinis manuscriptis, legitur *parvulos suos*; neque est incredibile in nostram editionem impressorum vitio irrepsisse *suos*, pro *tuos*; proinde recte correctus est hic locus apostolice auctoritate. Sensus autem est idem, si illud *suos* accipiat non ut reciprocum secundum proprietatem lingue latine, sed juxta phrasim græcam et hebraicam accipiat pro *ejus*, ut significentur parvuli Babylonie. Spiritually hæc omnia dupliciter intelligi possunt. Primo, allegorice, ut per *Idumæos* intelligantur Judæi; per *Babylonios*, pagani: vere enim pagani sunt, qui præcipue conabantur Ecclesiam christianam a fundamentis diruere, sed Judæis exhortantibus, incitantibus et gaudentibus. Nam ipsum etiam Christum, Judæis accusantibus, pagani crucifixerunt. Jacobum occidit, et Petrum vinculis alligavit He-

rodes, quia videbat id placere Judæis. Apostolum Paulum Judæi apud Romanos reum mortis facere conati sunt. Alias etiam Judæi concitaverunt animos gentilium adversus christianos, teste S. Luca Act. xiv; sed memor fuit Deus, ut utrosque puniret. Nam Judæorum urbem primariam everit, regnum destruxit, et ipsos per totum orbem terrarum dispersit. Paganorum quoque, qui toto fere orbe imperabant, potentiam et regna ita sustulit, ut jam paucissimi restent pagani reges. Et quoniam idololatia et potentia paganorum non armis et violentia, sed prædicatione verbi Dei superata est, Deo dicit Propheta: « Beatus qui retribuere tibi, » etc.; nam pagani infelicitate persequebantur christianos, sed felicem persecutionem a christianis passi sunt. Utilissimum enim illis fuit, ut idololatia extincta ipsi morentur peccato, et justitie vivere inciperent: quod præcipue parvulus eorum contigit, id est, iis qui minus radicati erant in erroribus et vitiis paganorum. Scimus enim maximam multitudinem puerorum et puellarum, atque simplicium hominum, facillime conversam ad Christum, et ad martyrium usque decertasse pro Christi gloria adversus paternam idololatiam; quod significat illis verbis: « Beatus qui tenebit et allidet parvulos tuos, » sive parvulos ejus, « ad petram, » id est, qui admovebit parvulos Babylonie ad petram Christum, ut feliciter allisi moriantur homini veteri, et resurgant in hominem novum. Secundo, possunt hæc intelligi moraliter, ut per *Idumæos* intelligantur carnales homines, ut Augustinus exponit, per *Babylonios* intelligantur demones; quod est magis conforme principio Psalmi: *Babylonica* enim captivitas figura fuit, ut initio diximus, captivitas generis humani; quæ captivitas adhuc ex parte durat, dum caro concupis-

cit adversus spiritum, et electi clamant: « Quis me liberabit de corpore mortis hujus? » *Roman. vii*; et Apostolus dicit: « Nos ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis nostri, » *Roman. viii*. Et denique hospites et peregrini habitamus in terra aliena, et in mundo damus blli sumus, sicut de mundo non simus. Retribuet ergo Deus Babylonie retributionem, quam retribuisti nobis, quoniam sicut rex Babylonie diabolus captivos nos fecit, et alligavit vinculo culpæ, quo vinculo alligati nascuntur omnes filii Adam: sic in die judicii captivum faciet Christus, rex Hierusalem, diabolum, et alligabit vinculis æternæ pœnæ, ut nulli amplius nocere possit, de quo dicit beatus Judas: « Angelos qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in judicium magni diei vinculis æternis sub caligine reservavit. Neque solum diabolum ligabit Christus vinculis æternis, sed etiam omnia membra ejus, sive omnes ministros ejus, mundanos videlicet homines, qui pios persequebantur, et captivos tenebant, alligabunt angeli in « fasciculos ad comburendum, » ut dicitur *Math. xiii*. Sicut autem rex Babylonie seducit præcipue, et captivos facit *parvulos* Christi, id est, eos qui non creverunt, nec profecerunt in Christo, quibus semper lacte opus est: sic e contrario beatus est, qui parvulos Babylonie, id est, qui minus creverunt in vitiis mundi, feliciter allidit ad petram, occidens peccato, ut justitie vivant. Non est omittenda spiritualis expositio SS. Patrum, Hilarii, Hieronymi, et Augustini, qui per *parvulos Babylonie* intelligunt initia tentationum, quæ facile superari possunt, si continuo exortæ allidantur ad petram, quæ Christus est. Vere enim beatus dici potest, qui semper vigilat, et incentiva tentationum crescere non sinit,

PSALMUS XXXVIII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. Ipse David.

Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo: quoniam audisti verba oris mei.

In conspectu angelorum psallam tibi.

2. Adorabo ad templum sanctum tuum, et confitebor nomini tuo,

Super misericordia tua et veritate tua: quoniam magnificasti super omne nomen sanctum tuum.

3. In quacumque me invocavero te, exaudis me: multiplicabis in anima mea virtutem.

4. Confiteantur tibi, Domine, omnes reges terræ, quia audierunt omnia verba oris tui:

V. s. h. — David.

Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo: in conspectu deorum cantabo [h. psallam] tibi.

Adorabo in templo sancto tuo [h. ad templum sanctum tuum], et confitebor nomini tuo,

Super misericordia tua et veritate tua, quia magnificasti super omne nomen eloquium tuum.

In die invocabo, et exaudies me: dilatabis animam meam fortitudinem.

Confiteantur tibi, Domine, omnes reges terræ, quoniam audierunt eloquia oris tui.